

EVROPA V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA

Francoska revolucija 1789

14.7.1789 so v Parizu izbruhnili nemiri, uporniki / revolucionarji napadli Bastilijo (zapor). Tretji stan (kmetje, delavci, meščani – med njimi tudi bogati trgovci, odvetniki, zdravniki, izobraženci in bankirji so bili brez političnih pravic in plačevali so visoke davke), je zahteval spremembe: politične pravice, enakost med ljudmi in svobodo. Upori so se razširili po celotni Franciji. Kralj je moral popustiti in upoštevati revolucionarno narodno skupščino. V Franciji so ukinili fevdalizem (sistemske privilegije plemstva in visoke duhovščine), sprejeta je bila Deklaracija o pravicah človeka in državljana, ki je utrdila ideje in načela razsvetljenstva: Francija je dobila parlament, odpravljeni so bili plemiški nazivi, razlastili so cerkev, duhovniki so postali državni uradniki, poskrbeli so za šolstvo in uvedli civilno poroko. Kasneje so uvedli še republiko, ki je na silo (sodišča za nasprotnike – tudi namišljene – revolucije, nadzor nad prebivalstvom) uveljavljala načela revolucije.

Zaradi vojne z nekaterimi E državami jim je uspelo pridobiti mlade ambiciozne vojake, ki so imeli občutek, da branijo svojo oblast in domovino in ne več kralja. Uvedli so splošno oborožitev ljudstva, vojaškim interesom so podredili proizvodnjo v manufakturah. Nova francoska vlada se je uspešno uprla združenim E silam in zmagala.

S francosko revolucijo se je začel politični vzpon meščanstva, ki je postavilo temelje vsem poznejšim sistemom parlamentarne demokracije. Do vodilnih položajev se tako ljudje niso več vzpenjali na osnovi svojega rodu (plemstvo), pač pa z uspešnim in ustvarjalnim delom ter znanjem. Uveljavljana so bila nova načela, ki so vsaj v osnovi vsem nudila možnosti za uspeh. Razvijale so se svoboda govora, tiska, človekove vesti, enakost pred zakoni, zaščita osebne lastnine...

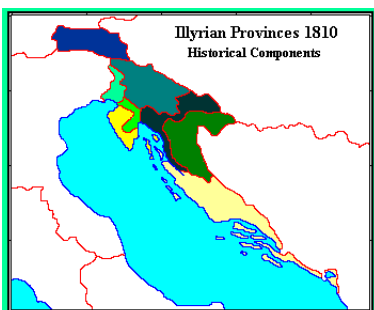
Napoleon Bonaparte

Napoleon je bil privrženec revolucije. S svojimi sposobnostmi in ambicijami hitro napredoval v francoski vojski. Postal je poveljnik armade. Ko je pridobil moč znotraj svoje države, je razglasil, da je revolucije konec in postal Francoski vladar. 1804 se je razglasil za cesarja Francozov, s čemer je želel pokazati, da bo nadaljeval tradicijo rimskih cesarjev in Karla Velikega. Državna uprava je spet postala centralizirana, v veljavi pa je bil Napoleonov civilni zakonik, ki je vseboval načela francoske revolucije.

S svojo vojsko je zavzel skoraj vso E (Ilirske province). Skupaj z oblastjo je v evropske države širil tudi ideje revolucije. Ko so združene evropske države Napoleona premagale je duh enakosti, bratstva in svobode med evropskimi prebivalci ostal in se razvijal.

Ilirske province 1809 – 1813

Je ustanovil Napoleon kot politično tvorbo. Združevale so ozemlje Z dela Koroške, Kranjske, Goriške, Primorske, Istre, hrvaških dežel na desnem bregu Save, Dalmacije. Za glavno mesto so določili Ljubljano. To je obdobje, ko Slovenci niso bili pod avstrijsko oblastjo.

Na čelu je bil generalni guverner, ustanovljene so bole občine, uvedena enakost pred zakonom, odpravljeni so bili privilegiji plemstva, uvedena je bila gospodarska svoboda. Ustanovljene so bile šole in gimnazije, kjer naj bi se poučevalo v deželnem jeziku, torej tudi slovenščini (problem z učitelji in učbeniki). Ker so Ilirske province trajala premalo časa, je bil čas za uresničitev reform prekratek. Nova miselnost je kljub vsemu močno pripomogla k dvigu narodne samozavesti in zavedanja o svoboščinah. Kratko obdobje Ilirskih provinc je pomenilo začetek obdobja močnejšega zavedanja načel svobod bratstva in enakosti.

Dunajski kongres 1815

Ko so E države dokončno porazile Napoleona, so se na Dunaju zbrali predstavniki držav, da bi določili nova razmerja sil v Evropi. Prepričani so bili, da do stabilnih razmer privede le ponovna vzpostavitev razmer (gospodarskih in političnih), ki so vladale pred francosko revolucijo. Dunajski kongres je določil meje med državami, na prestole držav vrnil stare vladarske družine. Kljub poskusom obnoviti fevdalizem in stare načine vladanja, so zlasti izobraženci, meščani in tudi

del plemstva vedno glasneje poudarjali, da zakonodaja, davki in uprava države ne morejo biti le zadeva vladarja, ampak ljudstva. Ljudstvo naj vlada preko izvoljenih poslancev. Menili so, da so vsi državljani pred zakonom enaki, da država ne bi smela omejevati svobode ljudi. Zahtevali so, da se svoboščine zapišejo v ustavo. Hkrati pa so si prizadevali za svobodno gospodarstvo (liberalizem). Nove ideje so se krepile v vseh državah. Vladarji, ki so se vrnili na oblast niso želeli popuščati novim, liberalnim težnjam. Postavili so strog nadzor, vzpostavili cenzuro in omejili svobodo tiska. Kljub poskusom svobodnimislenih idej in gibanj ni bilo mogoče zaustaviti in zadušiti. Liberalizmu pa so se pridružila še nacionalna gibanja.

Slovinci v 1. polovici 19. stoletja

Politični položaj Slovencev, ki so živeli v Habsburški monarhiji, se ni bistveno spremenil. Med Slovenci, ki so bili tudi vse bolj izobraženi (A.M. Slomšek – uveljavljanje slovenščine kot učnega jezika v osnovnih šolah, večja pismenost, vse več knjig in časopisov v slo. jeziku) se je krepila zavest o povezanosti Slovencev iz različnih dežel (Kranjska, Štajerska, Koroška, Goriška, Istra). Povečevalo se je število nacionalno zavednih Slovencev, predvsem med študenti, učitelji, kulturnimi ustvarjalci in duhovniki. Oblikovala sta se dva politična kroga, ki sta zagovarjala različne politične ideje, vendar sta se med seboj dopolnjevala in oba veliko prispevala k razvoju slovenske narodne zavesti:

	Prešernov Krog	Bleiweisov krog
osrednja osebnost	dr. France Prešeren	dr. Janez Bleiweis
politično prepričanje	liberalno / svobodomiselnost	tradicionalno
politične ideje	Dvig slovenščine na položaj jezika literarnega ustvarjanja. Obstoj naroda bo omogočila kultura.	Gospodarski napredek bo zagotovil obstoj naroda. Vsak mora znati brati in pisati. »Kmetijske in rokodelske novice« - časopis z nasveti za kmetovalce in narodnobuditeljsko vsebino.
podporniki	meščani, izobraženci	kmetje, obrtniki, podpora cerkve

Je pa tudi za Slovence to obdobje industrializacije. Prvi parni stroji, tovarne, rudniki, gradnja železnice so začeli spreminjati podobo naših dežel. Glavna gospodarska panoga je še vedno kmetijstvo, vendar to postaja vse bolj načrtno. Poleg kmetijstva je bila pomembna gospodarska dejavnost še železarstvo, ki je omogočalo razvoj drugih dejavnosti in zaposlovalo vse več ljudi. Nastajale so prve hranilnice in zavarovalnice. Gradili so nove ceste, ki so izboljšale povezave med mesti. Leta 1849 pa je Ljubljana dobila tudi železniško povezavo z Dunajem. Z vzponom meščanstva in krepitvijo liberalnih idej, so se počasi spreminjala tudi družbena razmerja in vsakdanje življenje ljudi.

Leto 1848 – Pomlad narodov

Leto revolucij. Vzroki: gospodarska kriza, slabe letine, nezadovoljstvo z obstoječimi političnimi sistemi, obnavljanje privilegijev plemstva, slabšanje položajev delavstva.

Nemiri so bili v Italiji, iz Francije (upor meščanov in delavcev) so se širili v Habsburško monarhijo (13. marec). Na Dunaju so študentje zahtevali ustavo, svobodo govora, liberalni parlament. Ko je kancler (ministrski predsednik, premier) Metternich študente razgnal z vojsko, je prišlo do revolucije. Kancler je moral odstopiti, cesar je obljubil novo ustavo, splošno volilno pravico, razglas svobode tiska in govora. Revolucija se je razširila na vse dele Monarhije (Praga, Budimpešta, Ljubljana). Kmetje so zahtevali odpravo fevdalnih obveznosti in osebno svobodo. Nemški narodi so zahtevali enakopravnost z Nemci (Avstrijci). Zahteve so vsebovale tako jezikovne, kulturne kot politične cilje. Revolucije so bile večinoma zatrte. Ukinjen pa je bil fevdalizem.

Zedinjena Slovenija – prvi slovenski politični program iz leta 1848, ki ga je slovenski duhovnik Matija Majar, skupaj s slovenskimi študenti in izobraženci, spisal na Dunaju in je zahteval: združitev vsega slovenskega ozemlja v Habsburški monarhiji v celoto. Uradni jezik v uradih in šolah, bi bil slovenski in s tem enakovreden in enakopraven nemškemu. Program je postal vodilo političnih programov, vendar ga Slovincem v Habsburški monarhiji ni uspelo uresničiti.